

A magyar nyelv történeti változásai az egyes nyelvi szinteken

Előadás a magyar MA-szakosok számára

Az előadás célja, hogy bemutassa a magyar nyelv rokonságának kérdéseit, a magyar nyelvtörténet korszakolását, ezeken túlmenően pedig tárgyalja a magyar nyelv egyes részrendszereinek változását az ősmagyar kortól napjainkig. Sorra veszi a hangtörténeti és morfológiai változásokat, tárgyalja a jelentés és s szófajok változásait, a mondatok keletkezésének és a mondatfajták kifejezőeszközei változásának kérdéseit, valamint kitér a magyar szókincs bővülésének kérdéskörére is.

A magyar nyelv rokonsága, a hivatalos véleménytől eltérő elméletek a magyar nyelv rokonságáról.
A magyar nyelvtörténet korszakolásának kérdései.

A magyar hangrendszer történeti fejlődése. A hangváltozások kihatása a magyar szótövek történeti fejlődésére. Az analógia fogalma és hatása a szótövek a szótövek mai alakjára.

A szóelemek története: Általános kérdések; a szóelemek alaktörténete; a szótövek; a szóalakok elemezhetősége; a szóelemek és a szóalakok változásai, grammatikalizációs folyamatok. Szavak, szerkezetek morfológiai tagoltságának változásai és a jelentés.

A szófajok története: Az alapszófajok (fogalomjelölők) rendszere és története; a névmások rendszere és története; az igenevek; az indulatszók; a kötőszók és módosítószók; a **névutók** és az **igekötők** története. Grammatikalizálódás és lexikalizálódás. A szófaji változás kérdései.

A szavak jelentéstörténete; a jelentésváltozások, ezek típusai: hasonlóságon és érintkezésen alapuló névátvitel, ill. jelentésátvitel. A szóhangulat változásai: amelioráció és pejoráció. A jelentésváltozások irányai. Poliszémia, homonímia, paronímia történeti összefüggésekben.

Az állandósult szókapcsolatok (frazémák) kialakulásának és változásának kérdései.

A szintaktikai szerkezetek története: Alany és állítmány; alárendelő szerkezetek; mellérendelő szerkezetek. A mondattípusok története: A mondatfajták; alárendelő és mellérendelő összetett mondatok. A megengedő mondatok kialakulása.

* * *

A vizsgára való felkészüléshez felhasználható elsősorban az előadások anyaga, ill. az alábbi irodalom:

Tankönyvek:

Bárcki - Benkő - Berrár: A magyar nyelv története. Bp. 1967. (és a további kiadások)

Bynon, Theodora: Történeti nyelvészet. Bp., 1997.

Kiss J. – Pusztai F.: Magyar nyelvtörténet. Bp., 2003.

É. Kiss K. – Gerstner K. – Hegedűs A.: Kis magyar nyelvtörténet. PPKE 2013.

Kötelező olvasmányok:

- Bárczi Géza: A finnugor zárhangok ősmagyar kori történetéhez. *NyTörtTgy.* I-II. 73-84.
- Bárczi Géza: Néhány módszertani elv a magyar nyelvtörténettel kapcsolatban. *NyTörtTgy.* I-II. 59-72.
- Berrár Jolán: A magyar megengedő mondatok kialakulása. *MNy.* LII, 26-35.
- Berrár Jolán: Az összetételek történeti vizsgálatához. *MNy.* 51. [1955] 80-3.
- D. Mátai Mária: Az irányhármasság érvényesülése a magyar adverbiumrendszer történetében. *MNy.* LXXXI, 385-95.
- E. Abaffy Erzsébet: Szóvégrendszerünk az ős- és az ómagyar korban. A szóvégi redukálódás. *Magyar nyelvtörténet. Tanulmánygyűjtemény.* Szerk. E. Abaffy Erzsébet I-II. Bp. 1976., III-IV. Bp. 1977. (= *NyTörtTgy.*) I-II. 4-17.
- Forgács Tamás: Lexikalizálódási és grammatikalizálódási folyamatok frazeológiai egységekben. *Magyar Nyelv XCIX* (2003). 259-273 és 412-427.
- Forgács Tamás: Grammatikalizálódás az igekötők körében. PDF-fájlként letölthető a Coospace-ből.
- Károly Sándor: Szavak, szerkezetek morfológiai tagoltságának változásai és a jelentés. In: *Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstana köréből.* Tankönyvkiadó. Bp., 1980. 121-155.
- Mészöly Gedeon: A *-nyi* képző eredete. *NyK.* XL, 298-327. (ÓmSzöv. 140-144.)
- Mészöly Gedeon: Az ikés ragozás *-ik* ragjának eredete. *NyK.* II, 1-13. (ÓmSzöv. 221-228)
- Pais Dezső: Kérdések és szempontok a szóösszetételek vizsgálatához. *MNy.* XLVII. 135-54.
- Papp István: Az ősi szófajok. *NyTörtTgy.* III-IV. 201-8.
- Sebestyén Árpád: A magyar nyelv névutórendszere. Bp. 1965. 187-99. (A névutós szerkezetek keletkezése)
- Zsirai Miklós: Alapszó-besugárzás a szóképzésben. *MNy.* 41. [1945]: 1-11.

Hasznos internetes linkek:

<http://www.nytud.hu/oszt/finnugor/anyelvhasonlitasalapfogalmi.pdf>

https://www.nyest.hu/hirek/a-finnugor-nyelvrokonsag-kiutessel-gyozhet?force_desktop

<http://www.uralonet.nytud.hu/>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Alternat%C3%ADv_elm%C3%A9letek_a_magyar_nyelv_rokons%C3%A1g%C3%A1r%C3%B3l

<http://finnugor.elte.hu/?q=nemtud>

<https://www.nyest.hu/renhirek/nem-tanitjak-a-finnugor-rokonsagot-finnorszagban>

Az előadások legalább felén (6 előadáson) kötelező részt venni, kivéve, ha a járványhelyzet miatt online formában zajlik az oktatás, de az online platformon akkor is jelen kell lenni. A számonkérés módja: szóbeli vizsga, ebben a félévben feltehetőleg online.

Szeged, 2020. szeptember 4.

Prof. Dr. Forgács Tamás
egyetemi tanár